

GAZDAG ÉS GAZDAGÍTÓ ÉLETMŰ

Tüskés Tibor. Válogatott bibliográfia, összeáll. Tüskés Anna

Tüskés Anna, az MTA BTK Irodalomtudományi Intézet munkatársa nem kis feladatra vállalkozott, amikor elhatározta, hogy számba veszi a nagyapja, Tüskés Tibor (1930–2009) sokoldalú életművét fémjelző dokumentumokat, és jól átgondolt rendben közreadja minden lényeges szempontra kiterjedő bibliográfiai leírásukat. Szerényen válogatott bibliográfiának nevezi két és félszáz oldal terjedelmű, nem tévedés, 2729 bibliográfiai tételt felsorakoztató művét, miközben a munkálatokat anyaggyűjtésének átadásával is segítő szántódi könyvtárostanárr, Maurer Teodóra, valamint a közreműködő pécsi könyvtárosok (köztük Kiss Zoltán és Laky Judit) nevét sem felejtí el megemlíteni a bevezetőben. A címlap „elárulja”, hogy a szülőhely, Szántód önkormányzata támogatta a megjelenést, miként azt is, hogy a Tüskés Anna által összeállított „válogatott bibliográfia” 2018-ban látott napvilágot Budapesten, az Irodalomtudományi Intézet tartalomszolgáltató portálja (reciti) kiadásában.¹

A bibliográfia három nagy tartalmi egysége, „főfejezete” közül az első, a nyolc alcsoportra osztott *Művek* a legerjedelmesebb mintegy 2100 tétellel, úgy is mondhatnánk, bibliográfiai egységgel. Ezen belül nemcsak az önálló szerzői kötetek és különböző kiadásai (93 tétel), hanem az általa szerkesztett, sajtó alá rendezett kötetek (48 tétel), az ő szerkesztésében megjelent folyóiratok és könyvsorozatok (4 tétel), az általa írott elő- és utószók, bevezetők, kísérszövegek (36 tétel), a különböző gyűjteményes kötetekben megjelent írások (97 tétel), az újságokban, folyóiratokban és másutt olvasható interjúk, nyilatkozatok, emlékezések, vallomások (70 tétel), az idegen nyelvű megjelenések (13 tétel) „címléírásai” sorakoznak. S amit – terjedelme okán is – kiemeltünk a sorból: a periodikumokban (újságokban és folyóiratokban), antológiákban, évkönyvekben megjelent írások, 1740 tétellel. Ez utóbbi kincsesbánya önmagában is tanúsítja Tüskés Tibor sokoldalú érdeklődését, végtelen szorgalmát és folyamatos jelenvalóságát az irodalmi és a tágabb értelemben vett kulturális életben. A második „főfejezet”, a *Szakirodalom* (580 tétel) tulajdonképpen a Tüskés Tibor életére, munkásságára vonatkozó műveket és egyéb írások adatait tartalmazza, a következő csoportosításban: (1) Önálló kötetek, (2) Tanulmányok, köszöntők, búcsúztatók és emlékezések, (3) Periodikumokban megjelent hírek, tudósítások, (4) Lexikon-szócikkek. A harmadik alapegység a *Hatás- és kultusz történet* (49 tétel). Ebben a róla szóló, neki ajánlott irodalmi, s az őt ábrázoló képzőművészeti alkotások, a közreműködésével

¹ Elérhető interneten is: http://reciti.hu/wp-content/uploads/ttbib_vn.pdf

*Reciti Kiadó
Budapest, 2018
246 oldal*

készült filmek, a nevét viselő szervezetek, intézmények, végül a személyéhez kötődő emlékhelyek (szülőház, sírhelyek) szerepelnek.

Nagyon jó döntés volt, hogy a főfejezetek alcsoportjain belül az időrend dominál, tehát a művek, híradások és más „megnyilvánulások” időrendje. Az egyes (vizuálisan is kiemelt) évszámok alatt időrendben sorakoznak a tételek, egyetlen alcsoport kivételével, melyre Tüskés Anna külön is felhívja a figyelmet az előszóban. Ez a kronologikus, lényegében a bibliográfia teljes anyagára kiterjedő elrendezés lehetővé teszi a használó számára, hogy az őt érdeklő téma, problémakör esetében mondhatni horizontális keresést alkalmazzon. Ha – mondjuk – az érdekel bennünket, hogy a *Jelenkor* főszerkesztői székéből 1964 végén elmozdított Tüskés Tibor mit és hol publikált, miként nyilatkozott, és mit írtak róla ebben az időszakban, a kiemelt évszámok bármelyik csoportban könnyen elkalauzolnak bennünket a kérdéses időszak történéseihez. Az életpálya fordulóinak ismerete mindenképpen jó eszköz a bibliográfia sokoldalú használatához, miközben ez a használat maga is gyarapítja idevonatkozó ismereteinket. Erre utal a következő mondat is az előszóban: „A Tüskés Tibor által írt tárcasorozatok és a róla periodikumokban megjelent híradások együttesen kirajzolják Tüskés Tibor életének kronológiáját”.

Tüskés Tibor, aki 2009. november 11-én távozott az élők sorából, 1930. július 30-án született Balatonszántódon. (A közigazgatásilag akkor még Zámárdihoz tartozó település 1997-ben lett önálló község, Szántód néven.) A gimnáziumi érettségi (Nagykanizsa, 1948) után egyetemi, magyar-történelem szakos bölcsészkar tanulókat következtek Budapesten (1948–1952). Első munkahelye a dombóvári gimnázium volt, de 1953-ban már a pécsi Janus Pannonius Gimnázium tanára. Csak húsz év múltán változtat: 1973-ban lesz a Pécsi Városi Könyvtár munkatársa. Innen 1977-ben távoznia kell, nem éppen szakmai megfontolásból, de a következő évben már helyet biztosít számára a fenntartó a Baranya Megyei Könyvtárban. Nem könnyű kezdetek után itt végképp a helyére kerül, nem csupán a szó materiális értelmében. Kiadói osztály létesült a könyvtárban, ennek vezetőjeként 1985-ben elindította, és 1991-ig, nyugdíjba vonulásáig szerkesztette a Pannonia Könyvek sorozatát. (Tőle veszi át a stafétabotot, immár önálló keretek közt a Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, Szirtes Gábor igazgatásával.) Tüskés Anna is regisztrálja könyvében, hogy 1994 elejétől hat éven át a *Somogy* folyóirat főszerkesztőjeként jegyezték Tüskés Tibort. Ugyanitt arra is emlékeztet a bibliográfia, hogy három és fél évtizeddel a *Somogy* előtt, 1960-ban már „főszerkesztett” egy folyóiratot ugyanő, a *Jelenkort*, és pedig öt éven át, az 1964/9. szám megjelenéséig. Mint ismeretes, ez a fél évtized a nagy elismerés, s mint már utaltunk rá, a nagy csalódás élményét jelentette számára. Hogy mindez nem törte meg alkotóképességét, Tüskés Anna munkája is bizonyítja. Számunkra azért is fontos ez a bibliográfia, mert olyan forrástípusokat, illetve dokumentumokat is előtérbe állít, melyek mind ez idáig könnyen elkerülhették a kiváló szerző életművével foglalkozók figyelmét. S ha mégsem, a dokumentumok és származási helyük sokfélesége megnehezítette az eligazodást s az információk előzetes súlyozását.

A bibliográfiát lezáró terjedelmes *névmutató* önmagában is „megér egy misét”. Az irodalom, az irodalomtörténet, az irodalomtanítás pedagógiája, az irodalmi és művészeti ismeretterjesztés, a honismeret, s nem utolsósorban a kiadványszerkesztés területén egyaránt maradandót alkotó Tüskés Tibor neve természetesen nem szerepel a névmutatóban. (Ő kimondva, kimondatlanul jelen van mind a 2729 bibliográfiai tételben.) Szerepel viszont mindenki, esetenként százat is megközelítő előfordulással (a névmutatóban tétel számmal), akinek a neve szerzőként, szerkesztőként, valamely írás témájaként vagy egyéb funkcióban megjelenik a bibliográfiában. A névelőfordulások számát két szerkesztői „fogás” is gyarapítja. Tüskés Anna ugyanis, ha szükségesnek látja, egyrészt az oldalszámokra is utaló tartalmi áttekintéssel egészíti ki a szokásos címléírást, másrészt felsorolja az esetleges ismertetéseket, recenziókat. A kiegészítésekben szereplő nevek bekerülnek a

névmutatóba is, s ha már bent volnának, újabb tételszám kerül a nevük mellé. Alighanem rosszul tennénk, ha erre hivatkozva az öncélú terjedelem-növelés vádjával illetnénk a bibliográfia összeállítóját.

Példaként álljon itt néhány sor a *Jelbeszéd* című tanulmánykötet (1994) címléírását kiegészítő tartalom áttekintéséből, kihagyásokkal és az oldalszámok elhagyásával: „Egy fejezet az Illyés-recepióból; Kodály és a magyar líra; Kodolányi és a finnek; Németh László Széchenyi-élménye; Takáts Gyula és a görögök; Kormos István pályája; Találkozások Fülep Lajossal; Két találkozás Martyn Ferencel; Weöres-variációk; Pilinszkyról személyesen; Beszélgetés Csorba Győzővel; Ceruzavonások Fodor András önarcképehez”. Ezek a sorok felkelthetik az olvasók érdeklődését, s netán kézbe is veszik a könyvet, mely annak idején a recenzensek, történetesen Bertha Bulcsu, Osztovits Ágnes és Rónay László érdeklődését is felkeltette. Természetes, hogy az ő recenziójuk is szerepel a *Jelbeszéd* címléírásának kiegészítésében, csupán a nevük és a megjelenési hely, illetve helyek (*Lyukasóra, Könyvvilág, Magyar Nemzet, Vigília*) feltüntetésével. Még annyit a névmutatóról, hogy a nevek mellett sorakozó tételszámok alapján egy „gyakorisági lista” is összeállítható; ez is elárul valamit Tüskés Tibor – és a munkásságára odafigyelők – érdeklődéséről. Megszámoltuk: Illyés Gyula, Csorba Győző és Fodor András vezetik ezt a listát egyaránt 81 tételszámmal, majd Takáts Gyula 76, Weöres Sándor 72, Kodolányi János 66, Martyn Ferenc 60, Németh László 43, Pilinszky János 42, Bertha Bulcsu 41, Fülep Lajos 39, Rónay László 33, Babits Mihály 31 tételszámmal követi őket a sorban. Tíznel több tételszámmal rendelkeznek még, csupán a neveket említve: Veres Péter, Lázár Ervin, Nagy László, Bárdosi Németh János, Keresztury Dezső, Rónay György, Csűrös Miklós, Laczkó András, Bertók László, Maurer Teodóra, Méhes Károly, Kalász Márton, Domokos Mátyás, Ady Endre és Károlyi Amy.

S ha már számszerűségekre bonyolódunk, érdemes közelebbről is szemügyre venni a *Művek* főfejezet terjedelme okán fentebb már kiemelt alcsoportját, mely Tüskés Tibor folyóiratokban, újságokban, antológiákban, évkönyvekben megjelent több mint 1700 írását regisztrálja. Ha a közlések megjelenési helyét is megnézzük, kiderül, hogy Tüskés ezen írásai, ha jól számoltunk, 142 különböző időszaki kiadványban, illetve antológiában, évkönyvben olvashatók. Ebből 190 közléssel részesedik a *Jelenkor*, és 400 közléssel a Baranya megyei napilap, a névváltozásokkal (*Dunántúli Napló, Új Dunántúli Napló*) és az *Esti Pécsi Napló*val is számolva. Tüskés Tibor legelső ismert publikációját is ez a lap mondhatja magáénak; a *Dunántúli Napló*ban jelent meg 1956. szeptember 30-án, *Ady Endre Pécssett* címmel. Az 1958-ban indult *Jelenkor* első számában Thury Zsuzsa regényét (*Ördögtánc*) ismertette. Még egy írása jelent meg ugyanebben a számban, a címe: *Széljegyzet egy irodalmi múzeum ügyében: Javaslat a pécsi Janus Pannonius Múzeum gyarapítására irodalmi részleggel*. A *Jelenkor*ban publikált utolsó, 2009 elején megjelent írásának címe, meglehet, nem is véletlenül: *Búcsú Takáts Gyulától (1911–2008)*. Ami a napilapokat illeti, Tüskés Tibor írásait Somogyban, Tolnában, Zalában, Vas megyében, Fejér megyében, Pest megyében, sőt az ország túlsó felén, Békés megyében is olvashatták, s persze az országos lapokban is találkozhattak a nevével. A folyóiratok sorából irodalmi, művészeti, pedagógiai, hitéleti és hittudományi, közművelődési, nemzetiségi, könyv- és könyvtári, hon- és helyismereti lapok garmadáját idézhetnénk. Amit idéznünk kell mégis, az a Romváry Ferenc által szerkesztett *Pécsi Szemle*, melynek 1999. évi (2.) évfolyamában egy, a továbbiakban még 41 írással szerepelt Tüskés Tibor. Az utolsó hat írás megjelenését (2010, 2011) sajnos már nem érthette meg a szerző, miként a *Pécsi Szemle* megszűnését sem, ami bizonyára elszomorította volna. A *Jelenkor* irodalmi és művészeti profilját jól kiegészítő történeti, helytörténeti folyóirat utolsó száma 2012 végén látott napvilágot. (Egy visszafogott megjegyzés ehhez: célirányos közgyűjteményi összefogással talán meg lehetett volna menteni a *Pécsi Szemlét*, hisz ma is érezzük a hiányát, a városban és a megyében egyaránt, egy színvonalas levéltári, múzeumi és könyvtári folyóiratnak.)

Még néhány sor befejezésül, talán megengedhető, hogy egyes szám első személyben. Ülök az íróasztalomnál, előttem a számítógép klaviatúrája, mellette a Tüskés-bibliográfia, borítóján Diskay Lenke (1924–1980) beszédes ex librisével. Szemben velem, a könyvespolc magasából Tüskés Tibor önálló szerzői kötetei néznek le rám: *A pécsi irodalom kistűkre, Nagyváros születik, Tájak, emberek, Így élt Zrínyi Miklós*, s persze a monográfiák Csorba Győzőről, Martyn Ferencről, Fülep Lajosról, Fodor Andrásról, Illyés Gyuláról, Nagy Lászlóról, Kodolányiról, Weöresről, Pilinszkyról, és még sorolhatnám. Elégedett lehetek a Tüskés-gyűjteménnyel, alulnézetből teljesnek tűnik, bár a tudós unoka könyvének ismeretében már nem vagyok olyan biztos ebben. Erőlködöm, hogy valami hiányosságot is találjak a bibliográfiában, azon kívül, hogy a cím, kivált a borítón látható formában, kissé félreérthető. Talán még annyit, hogy – szerintem – helye lett volna a bibliográfiában az olyan lexikális munkáknak, mint a Surján Miklós által összeállított *Ki kicsoda Baranya könyvtáraiban?* (Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, 2002), benne terjedelmes Tüskés-címsszóval, vagy mint a kétkötetes *Pécs Lexikon* (2010), melynek Romváry Ferenc volt a főszerkesztője. Munkálataihoz Tüskés Tibor is hozzájárult számos címszóval, jóllehet az akkor már egyre súlyosbodó betegség árnyékában kellett dolgoznia.

Hogy ne ez legyen a befejezés, leveszem a polcra a *Jelenkor* 2009. decemberi számát, és fellapozom a szerkesztő-utód, Ágoston Zoltán írását. A címe: *Feljegyezni, megőrizni: Tüskés Tibor halálára*. Nos, Tüskés Anna – valóban hézagpótló könyvével – nagyon sokat tett azért, hogy ez a szép gondolat ne menjen feledésbe.